

**Birleşmiş Milletler Kadınlara ve Kız Çocuklarına Yönelik Şiddet, Sebepleri ve
Sonuçları Özel Raportörü Reem Alsalem**

Türkiye Resmi Ziyareti

18 - 27 Temmuz 2022

ÖN BULGULAR VE TAVSİYELERİN ÖZETİ

Ankara, 27 Temmuz 2022

İyi günler,

Hükümetin daveti üzerine 18-27 Temmuz 2022 tarihleri arasında Türkiye'ye gerçekleştirdiğim resmi ziyaretin sonunda sizlere seslenmek için buradayım.

Ziyaretimin amacı ülkede kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddetin durumunu değerlendirmek olup, şimdi yapacağım açıklama ön bulgularımı içermektedir. Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddetin ortaya çıkışı, nedenleri ve sonuçlarına dair daha detaylı bir analizi ve eylem odaklı tavsiyelerimi içeren nihai raporumu Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyine Haziran 2023 tarihinde sunacağım.

Türkiye Cumhuriyeti Hükümetine ülkeyi ziyaret etmem için ilettikleri nazik davetleri, ziyaretimden önce ve ziyaretim sırasında verdikleri katkı ve işbirliği için en içten teşekkürlerimi sunarak sözlerime başlamak istiyorum.

Ziyaretim sırasında Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı, İçişleri Bakanı, Adalet Bakan Yardımcısının yanı sıra, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü, Dışişleri Bakanlığı AB Başkanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığından temsilciler ile görüştim. Ayrıca, Türkiye Büyük Millet Meclisi Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyon Başkanı, Kamu Başdenetçisi ve Türkiye İnsan Hakları ve Eşitlik Kurumu Başkanı ile uluslararası kuruluşlar, sivil toplum örgütleri, sendikalar, barolardan temsilciler, şiddet mağduru Türk ve yabancı kadınlar ve kız çocukları ve diğer ilgili paydaşlar ile görüştim. Buna ek olarak, İstanbul Valisi, Diyarbakır Valisi, Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Genel Sekreter Yardımcısı, Gaziantep Valisi ve İzmir Vali Yardımcısı ile görüştim.

Bu illerde bulunan Şiddet Önleme ve İzleme Merkezlerini (ŞÖNİM), ADEM-Aile Destek Merkezlerini ve Gaziantep'teki Aile Akademisini de ziyaret ettim. Ziyaretim sırasında ayrıca, Göç İdaresi İl Müdürlüğünün organizasyonu ile Gaziantep geri gönderme merkezine gittim. Ancak Sağlık Bakanlığı yetkilileri ile görüşme imkanım olmadığı ve kadınlar için bir sığınma evini ya da kadın cezaevini ziyaret edemediğim için üzgünüm.

Birleşmiş Milletler Türkiye Mukim Koordinatörlük Ofisi, BM Kadın Birimi (UN Women), Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP), Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA) ve diğer BM kuruluşlarına ziyaretimden önce ve ziyaretim sırasında verdikleri destek için teşekkür ederim. Benimle görüşmek için zaman ayıran herkese son derece önemli katkıları için en içten teşekkürlerimi sunmak isterim. Şiddete ve toplumsal cinsiyet temelli ayrımcılığa maruz kalmış olan ve kişisel ve genellikle travmatik olan bu deneyimlerini paylaşan tüm kadınlara ve kız çocuklarına bilhassa minnettarım.

Ziyaretim, BM Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesi (CEDAW) tarafından Türkiye'nin sekizinci periyodik raporuna ilişkin yakın tarihte yapılan incelemeye denk gelmiştir. Dolayısıyla, Türkiye'nin taraf olduğu CEDAW Sözleşmesi ve diğer BM insan hakları sözleşmeleri kapsamında ilgili uluslararası ve bölgesel insan hakları yükümlülüklerine ve taahhütlerine uygun olarak, CEDAW Komitesi tarafından yapılan tavsiyeler ile benim raporumda belirteceğim tavsiyelerin, Hükümetin ülkedeki kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddeti ortadan kaldırma çabalarına katkıda bulunmasını umut ediyorum.

I. Uluslararası insan hakları yükümlülükleri

T.C. Anayasasının 10. Maddesi uyarınca herkes kanun önünde ayırım yapılmaksızın eşittir. Devlet, bu eşitliğin uygulamada var olmasını sağlamakla yükümlüdür ve bu amaç doğrultusunda alınan tedbirler eşitlik ilkesine aykırı olarak yorumlanamaz. Anayasanın 90. Maddesine göre, Türkiye¹ tarafından onaylanan uluslararası sözleşmeler ulusal hukukun ayrılmaz bir parçasını oluşturur ve Sözleşme kapsamındaki hakların ihlali halinde vatandaşlar Anayasa Mahkemesi önünde itiraz edebilir.

1.1. Türkiye'nin Kadına Yönelik Şiddet ve Aile İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Avrupa Konseyi Sözleşmesinden (İstanbul Sözleşmesi) Çekilmesi

Türkiye'ye resmi ziyaretimin ikinci gününe denk gelen 19 Temmuz 2022 tarihinde Danıştay tarafından verilen fesih onayı üzerine Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesinden çekilmiş olmasından dolayı derin bir üzüntü duyuyorum. Ülkede özellikle kadın hakları gruplarının Sözleşmeye yönelik güçlü ve devam eden desteğine rağmen bu karar az bir farkla (3'e 2 oy) alınmıştır. Danıştay'ın bu kararı alırken Türk vatandaşlarının çoğunluğunun fikri ile uyumlu

¹ Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi, Çocuk Hakları Sözleşmesi, Engelli Bireylerin Hakları Sözleşmesi gibi uluslararası sözleşmeler buna dâhildir.

olarak hareket etmediği anlaşılmaktadır. Nitelim, 2020 yılında 32 ilde yapılan bir kamuoyu anketine göre ankete katılanların sadece %7'si Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesinden çıkması gerektiğine inanmaktadır.

Görüşüğüm paydaşlar Türkiye'nin İstanbul Sözleşmesine vermiş olduğu onayın, kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddeti önlemek ve müdahale etmek için ulusal yasama ve politika çerçevesinin geliştirilmesi bakımından değerini kesin surette kabul ederek belirttiler. Pek çok açıdan, İstanbul Sözleşmesinin ülkenin insan hakları çerçevesi üzerindeki etkisi yadsınamaz. Pek çok kişi için İstanbul Sözleşmesi, Türkiye'nin kimliği, emelleri ile bölgede ve bu bölgenin ötesinde oynaması arzu edilen rol ve konum ile aslen bağlantılıdır.

Maalesef, İstanbul Sözleşmesinin Türkiye'nin ulusal mevzuatı üzerindeki büyük etkisi ve amacı Türk halkına açıklanmamıştır; bu durum bazı grupların Sözleşmenin hedefi ve kapsamını bilerek yanlış yorumlamasına yol açmıştır. Görüşüğüm kişilerin çoğuna göre, 3718 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile Türkiye'nin Sözleşmeden çekilmesi sadece ilerlemeyi engellemekle kalmayıp, aynı zamanda İstanbul Sözleşmesini temel alan 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun hükümlerinin hukuka uygunluğu ve uygulanabilirliği hakkında karışıklığa yol açmıştır.

Kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddetin yaygınlığı göz önüne alındığında, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini Sözleşmeden çekilme kararını yeniden değerlendirmeye ve Sözleşmenin değerini ve kapsayıcılığını tanıyan 37 ülke arasına tekrar katılmaya teşvik ediyorum.

Anayasanın yukarıda bahsedilen hükümlerine rağmen, küçük bir azınlığın taleplerine boyun eğerek İstanbul Sözleşmesinden çekilen Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin bu adımla birlikte, başta Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi (CEDAW) ve Avrupa Konseyi Lanzarote Sözleşmesi olmak üzere kadınların ve çocukların korunmasına ilişkin yükümlülüklerin ve diğer temel uluslararası insan hakları sözleşmelerinin Türk toplumuna uymayan değerleri desteklediğine dair yine aynı bahane kullanılarak, ülkenin bu sözleşmelere olan bağlılığının sorgulanması için bir ortam yaratmış olabileceğine dair aldığım bilgilerden dolayı büyük endişe duymaktayım. Toplumsal cinsiyet eşitliği teriminin ulusal eylem planlarından ve tüm resmi ve yasama ile ilgili politikalardan çıkarılmış olmasından da ayrıca endişe duymaktayım.

Uluslararası insan hakları yükümlülüklerini ulusal hukuka anlamlı bir şekilde dâhil etmek isteyen her ülke gibi Türkiye, başta yargı ve kolluk kuvvetlerinde çalışanlar olmak üzere, kamu görevlileri ve mağdurlar dâhil olmak üzere toplumun genelinde söz konusu bu yükümlülükler hakkında bilinci artırmak için sürekli çalışmalıdır.

Bu bakımdan Hükümet ve diğer paydaşlar, kadınlara ve çocuklara yönelik şiddetin önlenmesine ilişkin, hedef kitlesinde erkekler, oğlan çocukları ile geleneksel ve dini liderlerin de yer aldığım bilinç arttırıcı faaliyetleri ve eğitimleri arttırmıştır. Eğitimler ve bilinç arttırıcı faaliyetlerde tüm toplumun hedef alınması memnuniyet verici olmasına rağmen, bu faaliyetler sadece uluslararası insan hakları yükümlülüklerine dair bileşenleri içermekle kalmamalı, aynı zamanda bu yükümlülükler tarafından yönlendirilmelidir.

II. Kadınlara yönelik şiddet hakkında ulusal yasal çerçeve

Türkiye, aile içi şiddet dâhil, kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddet ile mücadele etmek ve ayrımcılığı ortadan kaldırmak için yasal çerçevesini güçlendirmek üzere son 15 yılda önemli adımlar atmıştır. 2012 yılında kabul edilen 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun, ülkede kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddetin önlenmesi ve ortadan kaldırılması için önemli bir yasal çerçeve ortaya koymaktadır. Kanun, İstanbul Sözleşmesi dâhil Türkiye'nin kabul ettiği uluslararası kadının insan hakları belgelerini temel almaktadır. Ceza Kanununun bazı unsurları ilericidir, örneğin 102(2). Madde kapsamında cinsel şiddet suçu için güç kullanımı şartı aranmamakta ve ancak mağdurun şikayette bulunması üzerine kovuşturma başlatılmasına rağmen evlilik içi tecavüz bir suç olarak açıkça tanınmaktadır.

2007'den itibaren art arda kabul edilen üç adet Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı, 2021-2025 dönemini kapsayan Dördüncü Ulusal Eylem Planı ve Kadına Yönelik Şiddetle Mücadele İl Eylem Planları memnuniyet verici gelişmelerdir.

Son 15 yılda kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddet ile mücadele etmek için pek çok kanunun ve politikaların benimsenmesine rağmen, cinsel şiddetten aile içi şiddete ve insan ticaretine kadar kadın hakları ile ilgili hemen hemen tüm sosyal politikalarda uygulamada önemli boşluklar mevcuttur ve bu durum önemli bir zorluk teşkil etmektedir. Örneğin, Türk Ceza Kanununda kadınlara yönelik tüm şiddet biçimleri tanımlanmamaktadır; zorla evlendirilme ya da psikolojik şiddet belirgin bir şekilde suç sayılmamaktadır. Türkiye'nin ulusal kanunlarının ülkenin insan hakları yükümlülükleri ile uyumsuz olması da endişe vericidir.

Benzer şekilde, Türkiye'nin kız çocukları dâhil çocukların cinsel sömürüsüne karşı sağlam bir yasal çerçevesi olmasına rağmen, Aralık 2016'da çocukların cinsel istismarına ilişkin Türk mevzuatında en son yapılan düzeltmeler ülkenin uluslararası yükümlülüklerine aykırı bulunmaktadır.

(i) Ulusal yasal çerçeve ve politikaların uygulanması

Polisin ve adli görevlilerin, koruma ve adalet arayışındaki kadınlara yönelik sergilediği ve söz konusu suçların cezasız kalmasına sebep olan müdahalesi ele alınmalıdır; bunu yaparken aynı zamanda ulusal düzeyde, il düzeyinde ve yerelde ilgili kanun ve politikaların tam olarak uygulanmasını sağlamak esas zorluğu oluşturmaktadır. Dolayısıyla, ulusal düzeyde, il düzeyinde ve yerelde temsilcilerin kapasitesinin güçlendirilmesi ve verilen taahhütler temelinde sağlam ve etkili izleme mekanizmalarının geliştirilmesi yoluyla, ayrımcı hükümler ve kanunların ortadan kaldırılması amacına sahip yasal hükümler, programlar ve anayasal güvencelerin etkili bir şekilde uygulanmasını hızlandırmak için adımlar atılmalıdır.

Ailenin toplumun temel bir birimi olduğunu uzun zamandır kabul eden uluslararası insan hakları belgelerinde, aile bağlamında bireylerin insan haklarının önemine Devlet ve diğerleri tarafından saygı gösterildiği ve desteklendiği sürece, ailelerin toplumun üyelerinin esenliği ve gelişimine potansiyel katkısı olacağına dair geniş bir uzlaşma olduğu belirtilmektedir.

Bu nedenle, kadınlara ve çocuklara yönelik şiddet meselesini daha geniş olan "aile" çatısı altında ele almak, kadınların ve kız çocukları dâhil çocukların, kendi aileleri içinde de

olmak üzere, karşılaştığı riskler ile koruma ve yardım ihtiyaçlarının etkili bir şekilde tespit edilmesine engel olma riskini taşımaktadır. Ayrıca, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, kadınlara ve çocuklara yönelik şiddetle mücadele Ulusal Eylem Planının uygulanmasında diğer icracı Bakanlıklar ile irtibatı ve koordinasyonu sağlamakla görevli olmasına rağmen, bu tür bir çalışmayı yürütmek için ya da ulusal eylem planlarında belirlenen hedeflere uyum hususunda ne kendisini ne de diğer Bakanlıkları ya da yerel yönetimleri sorumlu tutmak için resmi bir yetkiye sahip değildir. Bununla birlikte daha endişe verici olan husus, onaylanan ulusal eylem planları için yeterli bütçelerin tahsis edilmiş olmamasıdır.

Bu nedenle, şiddet mağduru olan ya da şiddete maruz kalma riski altında olan kadınların ve kız çocuklarının koruma ve yardım ihtiyaçlarını merkez alan sağlam ve güçlendirilmiş bir ulusal mekanizmasının olması amacıyla, kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddeti ele alan ulusal yapılar ve mekanizmaların yeniden gözden geçirilerek değiştirilmesini kuvvetle tavsiye ediyorum. İlgili tüm kurumlarda kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddeti önlemek ve müdahale etmek ile görevli kamu görevlileri ve hizmet sağlayıcıları, görevlerini toplumsal cinsiyet perspektifinden ve hak temelli ve mağduru merkez alan bir tutumla nasıl yerine getirmeleri gerektiğine dair eğitim almalıdır. Genellikle ilk aranan makam olan kolluk kuvvetleri daha fazla sayıda kadın görevliyi acil olarak işe almalıdır.

Toplumsal cinsiyet eşitliği ve şiddetin önlenmesi konularında on yıllardır biriken engin deneyime ve uzmanlığa sahip kadın örgütleri başta olmak üzere sivil toplum örgütlerinin tam ve etkili katılımı sağlanarak, ulusal eylem planlarının izlenmesi ve uygulanması süreçlerinin güçlendirilmesi de gerekmektedir. Bu bakımdan, feminist örgütler, hak temelli kadın grupları ve azınlık etnik gruplara ait olanlar ile farklı cinsel yönelime ve cinsel kimliğe sahip kadınlar ve kız çocukları dâhil olmak üzere azınlık kadınları temsil eden gruplar başta olmak üzere sivil toplum gruplarının kadınlara ve kız çocuklarına yönelik şiddet ile ilgili yasama reformları ve politikalar ile ilgili karar alma süreçlerine katılımları için giderek daralan alandan dolayı derin bir endişe duyuyorum.

Sivil toplum örgütlerinin operasyonlarına 2016'dan itibaren ek kısıtlamalar getirilmiştir; bunun yanı sıra, Aralık 2020 tarihli ve 7262 sayılı Kitle İmha Silahlarının Yayılmasının Finansmanının Önlenmesine İlişkin Kanunun yürürlüğe girmesi ve terörle mücadele kapsamında Türk Medeni Kanununda ve diğer mevzuatta yapılan ve derneklerin işlevsel yeterliği üzerinde önemli etkileri olan diğer değişiklikler sonucunda sivil toplum örgütlerinin finansmanlarına da ek kısıtlamalar getirilmiştir. Lezbiyen, Biseksüel, Trans ve İnterseks (LBTI) bireyler, kadın insan hakları savunucuları ve Türk-Kürt kadınlar dahil olmak üzere kadınların ve çocukların ifade özgürlüğü, düşünce özgürlüğü ve örgütlenme özgürlüğü haklarının ihlal edilmesi bilhassa kaygı vericidir.

Özellikle geçici koruma altında olan Suriyeli kadınlar, mülteci kadınlar, göçmen kadınlar ve belgesiz ya da düzenli göçmen statüsü olmayan diğer kadınların ve kız çocukların toplumsal cinsiyet temelli şiddete maruz kalma riski altında olduğunu da belirtmek gerekir. Çoğu kendi ülkelerindeki şiddetten kaçmıştır. Türkiye, çatışmadan kaçan Suriyelilere uzun yıllardır cömertçe koruma sağlayarak milyonlarca Suriyeli mülteci kadın ve kız çocuğunun hayatını kurtarmıştır. Bununla birlikte, pek çoğunun karşı karşıya olduğu, birden fazla aktörün yol açtığı amansız şiddet dalgası ve şiddet tehditlerinden dolayı kaygı duymaktayım.

Suriyelilerin ülkeye giriş ve kalış süreçlerini düzenlemek için uygulanan farklı politikalar, Suriyeli kadınların ve kız çocuklarının şiddet olaylarını ihbar etmekten ya da koruma ya da yardım aramaktan kaçınmasına sebep olmaktadır.

Yukarıda belirtilen hususlara ek olarak, şiddetin önlenmesi ve müdahale edilmesine ilişkin mevcut ulusal programlara ve politikalara diğer kadın grupları yeterince dâhil edilmemektedir. Bu kadın grupları ayrıca ilgili hizmetlere erişimde ciddi engeller ile karşılaşabilmektedir ve kendilerine karşı işlenen suçlarda cezasızlık seviyelerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Bu kadınlar arasında, ve bunlarla sınırlı olmamakla birlikte, kırsal alanda yaşayan kadınlar, seks işçileri olan kadınlar ve kız çocukları, engelli kadınlar, belgesiz kadınlar, mülteciler ve sığınmacılar, siyasette aktif olan kadınlar ve Türk-Kürt asıllı olan kadınlar dâhil farklı geçmişe sahip kadın insan hakları savunucuları ve özgürlüğünden yoksun bırakılmış kadınlar yer almaktadır.

III. Adalete ve temel hizmetlere erişim

2017 yılı itibarıyla 75 adliyede Adli Görüşme Odasının açılması, mağdurların adli süreç sırasında korunması, ikincil mağduriyetin önlenmesi ve mağdurların adalete erişiminin güçlendirilmesi yönünde atılmış olumlu bir adımdır. TBMM tarafından kabul edilen ve 2021 Temmuz ayında yasalaşan 4. Yargı Paketi ile “kasten öldürme”, “kasten yaralama”, “eziyet” ve “kişiyi hürriyetinden yoksun kılma” suçlarında kabul edilen cezayı ağırlaştırıcı sebeplerin, boşanılan eşleri de kapsayacak şekilde genişletilmesi de olumlu bir adımdır. Bununla birlikte, CMUK'ta yapılan değişikliğe göre, cinsel saldırı ve taciz dahil olmak üzere katalog suçlar söz konusu olduğunda, tutuklu yargılanma için “kuvvetli suç şüphesinin” varlığı yeterli olmamakta ve artık “somut deliller” de aranmaktadır. Kadına karşı şiddet suçu işleyen erkeklerin, uluslararası insan hakları hukukuna aykırı olarak, cezalarının Ceza Kanununun 29. maddesi kapsamında indirilmesi için, “gelenekleri” hafifletici bir sebep olarak göstermeye devam ettikleri bilgisi verilmiştir.

Ceza Kanununda son dönemde yapılan değişikliklere karşın, faillerin kovuşturulması ya da cezalandırılmasına ilişkin uygulamadaki boşluklar zanlıları cesaretlendirmekte ve kadınların istismarcılarını ihbar etmelerinin önünde önemli bir engel oluşturmaktadır. Adli yardım kapsamının hem ekonomik hem de maddi açıdan sınırlı kalması sonucunda asgari ücret alan kadınların adli yardımdan faydalanamaması, adli yardım almaya uygun olduğunu ispatlamak için yapılması gereken işlemlerin külfetli olması ve adalet arayan kadınların, özellikle Türk-Kürt kadınlar dâhil etnik azınlıklara mensup kadınlar ile ve mülteci, göçmen ya da geçici koruma altındaki kadınların karşı karşıya olduğu dil engeli konusunda kaygı duyulmaktadır. Toplumsal cinsiyet konusunda var olan kalıp yargılar ve kadın hâkimlerin yokluğu da sorun teşkil etmektedir.

Bu açıdan ele aldıkları şiddet vakalarında gereken özeni göstermeyen kamu otoritelerinin incelenmesi ve sorumlu tutulması için açık bir sürecin tesis edilmesi önemlidir. Baroların ve özellikle risk altında olan gruplara ücretsiz adil yardım sağlayan diğer kuruluşların oynadığı önemli rol korunmalı ve güçlendirilmelidir.

(i) Sığınma evlerinin temin edilmesi ve temel hizmetlere erişim

Görüştüğüm tüm hizmet sağlayıcılar ve diğer araçlar, başta kırsal ve uzak alanlar olmak üzere, ülkenin genelinde, şiddet mağduru kadınların ve kız çocuklarının güvenli bir şekilde barınabileceği yeterli sayıda sığınma evi bulunmadığını ifade etti. Var olan sığınma evlerine verilen desteğin sınırlı kalması ve şiddet mağdurlarına koordinasyon içinde, toplumsal cinsiyet dostu ve kapsamlı temel hizmetler verilememesi de endişe vericidir. Mağdurların sığınabileceği güvenli bir yerin bulunmaması ve faillerin bu tür davalardaki haklarının farkında olması, özellikle aile içi şiddet davalarında faillerin büyük ölçüde cezasız kalmasına neden olmaktadır.

Mülteci ve göçmen kadınlar ile engelli kadınlar ve kız çocukları da sığınma evlerine erişmekte önemli engellerle karşılaşmaktadır. Şiddet Önleme ve İzleme Merkezleri (ŞÖNİM) değerlendirilmeli; bu merkezler sürdürülebilir olabilmeleri ve toplumsal cinsiyet temelli şiddet mağdurlarına entegre hizmet sunacak şekilde donatılabilmesi için güçlendirilmelidir.

24/7 hizmet veren genel bir sosyal destek hattının (Alo 183) açılması doğru yönde atılmış bir adımsa da bu hattın bu konuda uzmanlaşmamış olması ve ilgili tüm dillerde hizmet verilmiyor olmasından dolayı endişeler mevcuttur. Ayrıca, KADES (Kadın Destek) uygulamasından da tam olarak faydalanılabilmesi önemlidir. Şu anda, bu uygulama sadece T.C. Kimlik Numarası girilerek kullanılabilmektedir, bu nedenle kayıtsız göçmenler ve mülteci kadınlar ile, resmi kayıtlarda kadın olarak gözükmeyen trans kadınlar da bu uygulamadan faydalanamamaktadır. Akıllı telefonu olmayan kadınlar da bu uygulamaya erişememektedir.

(ii) **Koruyucu tedbir kararları**

Önleyici (kısıtlayıcı) tedbir kararları, 6284 sayılı Kanun kapsamında kadına karşı şiddet ve aile içi şiddet faillerine karşı alınabilmektedir. Normalde mahkemeler tarafından alınan ve farklı şekilleri olan önleyici tedbir kararları, gecikilmesinde sakınca bulunan hallerde kolluk amiri ve mülki amir tarafından da alınabilir.

Mahkemeler genellikle, önleyici (kısıtlayıcı) tedbir kararlarını, daimî riskin ve şiddet tehdidinin varlığına bakmaksızın, kısa süreler için, bazı durumlarda sadece birkaç hafta ya da bir ay için almaktadırlar. Özellikle, istismar zanlısının kovuşturma altında olduğu yargılama öncesinde kadınları korumak için düzenli olarak tedbir kararı alındığına dair bir gösterge mevcut değildir. Mahkemeler aile içi şiddet faillerini, kasten yaralama, tehdit ve hakaret suçlarından mahkûm ettiğinde genellikle cezalar, gelecekte tekrar istismardan caydırmada etkili olamayacak kadar geç ya da az verilmektedir.

Kanunda kadın cinayetlerine ilişkin hükümler mevcutsa da eldeki veriler, koruyucu ve önleyici tedbir kararlarının etkili bir şekilde uygulanmadığını göstermektedir. İçişleri Bakanlığının, kadınlara karşı şiddet konusundaki TBMM komisyonuna sunduğu rakamlar, 2016 ve 2021 yılları arasında kadınların öldürüldüğü vakaların yüzde 8,5'inde, kadının öldürüldüğü zaman aslında koruyucu ya da önleyici tedbir kararı altında olduğunu göstermektedir.²

² TBMM Kadına Yönelik Şiddetin Sebeplerinin Tüm Yönleriyle Araştırılarak Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonunun nihai raporunda İçişleri Bakanlığının verilerine yer verilmiştir, 6 Mart, 2022: bkz <https://www.tbmm.gov.tr//sirasayi/donem27/yil01/ss315.pdf> (13 Mart 2022 tarihinde erişilmiştir), s.219-20.

Kadınlara karşı şiddetin mahrem bir mesele olduğu görüşü hala kolluk kuvveti mensupları arasında yaygın bir görüştür ve bu durum müdahalelerin gecikmesine, aile içi şiddete dair işaretlerin göz ardı edilmesine ve iddiaların kabul edilmemesine neden olmaktadır. Mağdurlar genellikle suçu resmi olarak şikâyet etmemeye teşvik edilmekte ve kadınlara karşı şiddet konusundaki şikâyetler özenli bir şekilde araştırılmamaktadır.

Hükümet, İstanbul Sözleşmesinden geri çekilmesine karşı, Türkiye'deki polis birimlerinin, savcılarının ve mahkemelerin, aile içi şiddete ve tüm kadınlara ve kız çocuklarına karşı şiddete ilişkin ihbarlar karşısında 6284 sayılı Kanun kapsamındaki koruyucu ve önleyici tedbir kararlarının uygulanması konusundaki kararlılıklarını güçlendirmeli ve bu tedbir kararlarının derhal uygulanıp, tebliğ edilmesini ve dikkatle değerlendirilecek risk düzeyine uygun olmasını ve mağdurların ihtiyaçlarına göre düzenlenmesini sağlamalıdır.

IV. Ekonomik güçlendirme, işyerinde cinsel taciz ve *mobbing*

Türkiye, dünyadaki diğer ülkeler gibi COVID-19 salgınından büyük ölçüde etkilenmiştir. Polisin daha az müdahalede bulunması, mahkemelerin, sığınma evlerinin kapatılması ve mağdurlara yönelik temel hizmetlerin durdurulması failleri cesaretlendirmiş ve kadınların ve kız çocuklarının karşılaştığı riskleri ağırlaştırmıştır. Salgın ekonomik açıdan da kadınları daha fazla etkilemiştir.

Bununla beraber, ziyaretim sırasında, tarafıma, 2018-2023 Kadının Güçlenmesi Strateji Belgesi ve Eylem Planına uygun olarak kadınların ve kız çocuklarının ekonomik bağımsızlık kazanması için büyük bir çaba sarf edildiği bilgisi verilmiştir. Bazı illerde bu yönde takdire layık bir çaba gösterilmekte, kırsal alanlarda yaşayanlar da dâhil olmak üzere bazı kadınlar ve kız çocukları, eşlerinden bağımsız bir şekilde hayatlarını kazanma fırsatı veren kooperatifler de dâhil, tesis edilen programlardan büyük yarar sağlamaktadır.

Şiddetin önlenmesi açısından kadınların ve kız çocuklarının ekonomik bağımsızlıklarını kazanmaları ve kendi ayakları üzerinde durabilmeleri şarttır ve Hükümeti bu tür programların tüm illerde, özellikle gıda güvencesizliği dâhil olmak üzere yoksulluğun ve mahrumiyetin en ağır olduğu yerlerde uygulanabilmesini sağlayacak yeterli fonları tahsis etmeye teşvik etmek istiyorum.

Engelli kadınlar ile engelli aile üyelerinin bakımından sorumlu kadınların yanı sıra, kırsal alanda yaşayan kadınlar, göçmen ve mülteci kadınlar da girişimcilik programlarına katılabilmeli ve gerekli mesleki becerileri edinme fırsatına erişebilmelidirler.

Hükümetin, ücretsiz bakım emeğini de tanıma konusundaki kararlılığının cesaret verici olduğu düşüncesindeyim; zira bu ortak sorumluluk olmalıdır ve özellikle dezavantajlı yerlerde, çocuk bakımı ve sağlık bakımı dâhil olmak üzere gerekli kamu hizmetlerinin ve altyapının sunulması Devletin görevidir.

Halihazırda işgücünün bir parçası olan kadınlar ve kız çocukları açısından da Uluslararası Çalışma Örgütü'nün işyerinde cinsel tacize ilişkin 190 sayılı Sözleşmesinin kabul edilmesi, kadınların ve kız çocuklarının işyerinde fiziksel, psikolojik ve cinsel şiddete karşı korunmasına yönelik mevzuatın dayanağını oluşturacaktır. Kadınları işyerinde cinsel taciz, sömürü ve istismara karşı koruyan kanunlar varsa da bunların uygulanması hala sorunludur. Bununla birlikte, sendikalar, işyerinde cinsel taciz ve istismar meselesinin ve daha geniş

kapsamlı olan toplumsal cinsiyete dayalı şiddet meselesinin çözümlenmesi konusunda önemli çalışmalar yapmaktadırlar.

V. Zararlı toplumsal cinsiyet kalıp yargıları ve uygulamaları

Medeni Kanun'a göre yasal evlenme yaşı 18'dir ancak 17 yaşında ebeveynlerin onayı ile ve olağanüstü koşullarda da bir hâkimin onayı ile 16 yaşında evliliğe izin verilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin 2014 yılında yaptığı bir çalışmaya göre, kadınları %26'dan fazlası 18 yaşından önce evlenmiş ve çocuk yaşta evlenenlerin de neredeyse %20'si zorla evlendirildiklerini ve rızalarının olmadığını söylemiştir. Savaşın ve diğer krizlerin yarattığı zorluklar ve belirsizlikler çocuk yaşta evliliklerin sayısını son derece çarpıcı bir şekilde arttırmaktadır. 2018 Türk Nüfus ve Sağlık Araştırması sonucunda Türkiye'nin Suriye göçmen nüfusundaki çocuk yaşta, erken ve zorla evliliğe ilişkin elde edilen istatistikler, 20-24 yaşları arasındaki Suriyeli kadınların %9,2'sinin 15 yaşına kadar, 15-19 yaşları arasındaki Suriyeli kadınların ise %13,4'ünün 15 yaşına kadar evlendirildiğini göstermektedir. Hükümeti, çocuk yaşta evliliklere yönelik yasağı etkili şekilde uygulamaya ve Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Komitesininin 31 sayılı genel yorumu ve Çocuk Hakları Komitesininin zararlı uygulamalar hakkında 18 sayılı genel yorumu / Ortak genel tavsiyesine uygun olarak çocuk yaşta evliliğin kız çocuklarının sağlığı ve gelişimi üzerindeki zararlı etkileri hakkında bilinç artırıcı çalışmaları güçlendirmeye teşvik ediyorum.

2018 yılında hazırlanan ve 2020 yılında gözden geçirilen, Erken Yaşta ve Zorla Evliliklerle Mücadele İçin Ulusal Strateji ve Eylem Planı henüz resmi şekilde onaylanmamıştır. Bununla birlikte, il seviyesinde muhtelif paydaşlarla yaptığım toplantılarda, erken yaşta ve zorla evliliklerle mücadele konusunda bilinçlendirme ve il eylem planı hazırlama konusunda çaba sarf edildiğini büyük bir memnuniyetle öğrendim. Bu çabalara karşın, bu planlar için yeterince fon bulunamaması ve izleme yapılamaması, planların uygulanmasını aksatmaktadır.

“Namus” adına işlenen cinayetler de dâhil suçların devam etmesi ve kadınların intihara sürüklenmesi ve intihar sürü verilen cinayetler işlenmesi de endişe vericidir. Ceza Kanununun 29. maddesine göre “haksız tahrik” hafifletici sebepler arasında ise de “namus” adına işlenen cinayetlerde bu hüküm geçerli değildir.

VI. Verilerin Toplanması

Son verilere göre, 2010 ve 2020 yılları arasında Türkiye'de en azından 3175 kadın cinayeti gerçekleşmiştir ve 2021 yılında 300'den fazla kadın, sevgilileri ya da eski sevgilileri ya da eşleri ya da aile üyeleri tarafından öldürülmüştür.

Kadına karşı şiddet hakkında genel nitelikte bazı resmi veriler elime geçmiş olsa da ayrıştırılmış verilerin toplanmasında hala sıkıntı yaşandığı anlaşılmaktadır. Kanıt temelli politikaların oluşturulabilmesi için belirli şiddet türlerine ve kadınların toplumsal cinsiyetle ilişkili öldürülmesine ya da kadın cinayetlerine ve intihar vakalarına dair karşılaştırılabilir verilere ihtiyaç duyulmasına karşın bu veriler mevcut değildir. Örneğin eldeki veriler mağdur ile fail arasındaki ilişkiyi göstermemekte ya da kadına karşı şiddetin her şekli

hakkında veri toplanmamaktadır. Bu nedenle, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin, güncel ulusal eylem planında mevcut verilerin iyileştirilmesine ihtiyaç duyulduğunu kabul etmesi olumlu bir gelişmedir.

Ayrıca, kanıta dayalı politikalar ve programlar hazırlanabilmesi için, ayrıştırılmış istatistik verilerin toplanması da dâhil olmak üzere kapsamlı ve devamlı araştırmalar yoluyla bu alandaki bilgilerin acilen güncellenmesine ihtiyaç vardır.

Şiddetin yaygınlığı, ülkenin, nüfusunun, ekonomik kaynaklarının büyüklüğü ve sivil toplum örgütleri ile üniversitelerin sunabileceği uzmanlık göz önüne alındığında, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü ile yakın bir işbirliği içinde tüm illerde kadın cinayetlerini izleme birimleri ya da gözlem birimleri tesis etmeye, toplumsal cinsiyet kaynaklı kadın ve kız çocuğu cinayetlerine dair ayrıştırılmış veriler toplamaya çağırıyorum. Bu konuda uygun yöntemler konusunda tavsiyede bulunarak ve var olan iyi uygulama örneklerini paylaşarak Türkiye'ye destek vermeye hazır olduğumu bir kez daha ifade etmek isterim.

VII. Cinsel ve üreme haklarına erişim

Gebeliğin ilk 10 haftası içinde yasal kürtaj olma haklarını kullanmak için Devlet hastanelerine başvuran kadınların ve kız çocuklarının çoğunun bu haklarını kullanamadığından endişe ediyorum. Özellikle göçmen ve mülteci kadınlar cinsel ve üreme haklarını kullanmakta zorlanmaktadır. Okulların müfredatında cinsel ve üreme sağlığı konuları yer almamaktadır. Hükümeti, ilgili uluslararası standartlara uygun olarak, tüm kadınların ve kız çocuklarının kaliteli ve ücretsiz kontraseptiflere, aile planlama hizmetlerine ve güvenli ve yasal kürtaj imkânına erişmesini sağlayarak bu temel hakları tesis etmeye çağırıyorum. Kürtaj yaptırmak için ebeveynin ya da eşin mutabakatının aranması şartı da mevzuattan çıkarılmalıdır.

VIII. Kadınlar, barış ve güvenlik

Siyasete ve kamu alanına, özellikle barış müzakerelerine katılım önündeki yapısal engellerin var olmaya devam etmesi endişe kaynağıdır. Bu bakımdan, CEDAW'ın yakın dönemdeki sonuç gözlemlerine uygun olarak Hükümeti, kadın örgütlerinin temsilcileriyle birlikte, 1325 sayılı Güvenlik Konseyi Kararının (2000) uygulanmasına yönelik bir ulusal eylem planı taslağının hazırlanması ve kabul edilmesi konusunda açık bir takvim belirlemeye ve bu eylem planının hazırlanması sırasında da İnsan Hakları Konseyinin kadınlar, barış ve güvenlik konusundaki gündeminde yer alan hususları eksiksiz dikkate almaya ve bu planı bir an önce uygulamaya çağırıyorum.

IX. Kadın ve kız çocuğu ticareti

İnsan ticareti, özellikle düzensiz göçmen kadınların ve kız çocuklarının ticareti, ülkedeki endişe verici meselelerden biridir. İnsan ticareti suçu, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun 80. maddesinde düzenlenmiştir, ancak insan ticareti suçunun cezalandırılabilir unsurlarına ilişkin ayrıntılı bir biçimde yol gösterilmemesi, cezaların failler açısından caydırıcı olmamasına neden olmaktadır.

Türk mevzuatında cinsel sömürü amacıyla ticareti yapılanlar dâhil, çocuk mağdurların korunmasına ya da yasadışı faaliyetlerine dâhil edilmelerinden dolayı kovuşturulmalarının

engellenmesine dair bir hüküm bulunmamaktadır. Bu nedenle, Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin, Türkiye'nin insan ticaretinde menşe, transit ve varış ülkesi olmaya devam ettiğini de göz önüne alarak insan ticaretiyle ilgili kapsamlı bir ulusal mevzuat hazırlaması son derece önemlidir. Dolayısıyla Hükümeti, bu konudaki mevzuatı gözden geçirmeye ve İnsan Ticaretinin, Özellikle Kadın ve Çocuk Ticaretinin Önlenmesine, Durdurulmasına ve Cezalandırılmasına İlişkin Palermo Protokolü ile uyumlu hale getirmeye ve Palermo Protokolünün onaylanmasına öncelik vermeye çağırıyorum.

Son olarak, Hükümet etkili politikaların oluşturulmasına ve uygulanmasına öncelik verir, gerekli bütçenin tahsis edilmesini taahhüt eder ve uluslararası yükümlülüklerine uyarsa; gereken siyasi iradeyle ve ilgili tüm paydaşların katılımıyla müreffeh bir Türkiye'ye ulaşabilmek için kadınların ve kız çocuklarının Türk toplumuna tam ve eşit şekilde katılmasının ve şiddetten uzak bir yaşam sürmesinin şart olduğuna inanıyorum.

Bu ziyaretimde başladığımız diyaloga devam etme konusunda kararlı olduğumu bir kez daha ifade ederek sözlerime son vermek istiyorum. Tavsiyelerimin uygulanması konusunda Hükümet ile işbirliği içinde çalışmaya hazırım.

Teşekkür ederim.